

ЕТТИ ЁШ КРИЗИСИ ВА МУЛОҚОТ

Бола бу ёшда ўзига хос хусусиятларни кўрсата бошлайди. Бирданига соддалик, сизга боғлиқлик йўқолиб ўз муносабатларини турли тарзда ифодалай бошлайди. Масалан, “Мен ранжидим”, “Мени жаҳлим чиқаяпти”, “Мен меҳрибонман”, “Мен қувонмоқдаман” каби сўзларни айтиб, бу сўзларни маъносини тушуна бошлайди. Ўз “мен”ини таъкидлашни жуда ҳам хоҳлайди. Шу билан бирга ички хоҳиш ва ташқи таъқиқлашлар таъсири кураши кузатилади: “Хоҳлайман, лекин кўрқаман”, “Бажаришим керак, аммо хоҳламайман”.

Бу ёш даврида бола ўйин билан банд бўлиши кузатилади. Ролли ўйин-мактабгача ёшдаги болаларнинг етакчи фаолияти. Бундай ўйинларни яратиш учун бола билан катталар ўртасидаги муносабатни тубдан ўзгартириш лозим, акс ҳолда, мустақиллик вужудга келмайди. Бунда катталар болага нисбатан талабчанликни оширишлари, болани мустақил равишда ҳатти-ҳаракат қилишга мажбур этишлари маъқул. Шунга ўхшаш тадбирлар болада мустақиллик ва мустақил фаолиятни ташкил қилиш уқувини шакллантиради. Мактабгача ёшдаги бола аста-секин катталарнинг ҳаёти ва фаолияти дунёсига кириб боради. Ролли ўйин бола мустақил фаолиятининг ёрқин намунаси ҳисобланиб, у ўйиннинг мазмуни орқали катталарнинг ҳаёти билан яқиндан танишади.

Қатор илмий тадқиқотларда исботланишича, ўйинда тарбиявий таъсир жамоаси тўғри уюштирилса, боланинг ҳаётида жуда мураккаб, нозик психологик механизм пайдо бўлади ва шахсларо муносабат бошқачароқ тус олади. Болалар жамоасидаги ўзаро муносабатлар, мулоқотлар ўйиннинг мазмунини бойитади, сюжетнинг кўламини кенгайтиради роллардаги ғоялар, барқарорлашиб боради. Гуруҳ ва жамоа бўлиб ўйнаш орқали болаларда жамоа ҳаракати қоидалари, ахлоқ нормалари, ўзаро ёрдам кўникмалари ва бошқа умуминсоний қадрият, маънавият ва руҳиятнинг таркибий қисмлари шаклланади. Шунинг учун ўйин фаолиятида жамоа аъзоларининг қоидага

мувофиқ ҳаракат қилишлари алоҳида аҳамият касб этади, ўйин давомида ролларни бажарувчилар ўзларининг алоқалари орқали бир-бирлари билан узвий боғланишларини, ўйинни муваффақият билан якунлаш, охирига етказиш лозим учун биргаликдаги ҳаракат қанчалик зарурлигини англай бошлайдилар.

Шу билан бирга бу ёшда болалар мактабга қадам қўядилар. Боланинг ўқувчилик даврида шахсини шакллантириш ишларини наъмунали йўлга қўйиш учун аввало уларнинг характер хислатларини қанчалик таркиб топганлигини аниқлаш мақсадга мувофиқдир.

Бошланғич синф ўқувчилари ишонувчан, ташқи таъсирга берилувчан бўладилар. Уларда ижобий ҳиссиётларини, фазилатларни таркиб топтириш, юксак ахлоқ нормаларини шакллантириш учун бутун масъулият бошланғич синф ўқитувчисининг зиммасига тушади. Боланинг мазкур ёш даврида ўқитувчининг ҳар бир гапи, ҳар бир ҳатти-ҳаракати, таъсир кўрсатиш услуби унинг учун ҳақиқат мезони вазифасини бажаради, чунки ўқувчилар ўқитувчиларга қаттиқ ишонадилар, унинг фикр-мулоҳазаларига қулоқ соладилар, талабларига ҳамиша амал қиладилар. Ана шу даврда, ўқитувчи учун:

- ўқувчиларнинг маънавиятига таъсир кўрсатиш, ижобий ҳис-туйғулари ва эзгу ниятларини қўллаб-қувватлаш;
- уларни атрофдаги кишиларга ёрдам беришга ундаш, тўғри мулоҳаза юритишга ўргатиш, табиат манзараларини кузатишга ва мусиқа тинглашга одатлантириш;
- уларга нималар билан шуғулланиш кераклигини, бурч ҳиссини тушунтириш;
- улар билан ўқилган китобларни, кўрилган томошаларни муҳокама қилиш имконияти туғилади.

Шундай экан, мазкур ёш даврида бола шахсининг шаклланиши жараёнида ўқитувчи шахсининг таъсир кучидан унумли фойдаланиш орқали

болани мустақил фикрлайдиган, одобли, меҳрибон, эътиборли қилиб тарбия бериш муҳим эканлигини унутмаслик керак.